

Disimilace ve skupinách zubnic je charakteristická především pro jižní Čechy (tzv. jihočeská disimilace). Dochází k ní na mezislovních předělech i na morfematických švech slov, kde bývá první souhláska nahrazena hláskou *j*. Hláška *j* se objevuje v těchto souhláskových skupinách jednak místo zubnic *t, t', d, d'*, opakuje-li se za nimi buď některá z těchto zubnic, nebo následuje-li hláska *s, š, z, ž, c, č*, jednak místo sykavek *s, š, z, ž* a afrikát *c, č*, následuje-li bezprostředně za nimi zase tatáž souhláska nebo hláska *ř* (*posajte se, babijce, přej řeku, ...*). V ustálených spojeních (jako je např. pobídka dobytku *paj se!* a ve víceméně již lexikalizovaných formulích typu *proj za nás*), která obvykle dokumentují vůbec nejširší výskyt sledovaného jevu, byla disimilace doložena i ve Slezsku. Nejstarší zápisy této změny se objevují od poloviny 14. stol. v oblasti jihočeské, odkud jsou doloženy i dnes. O jejím původně širším výskytu však svědčí Gebauerovy doklady z památek považovaných za středočeské a nář. záznamy Kubínovy z Hořicka, Novopacka a Kladska.

Uvedený jev se sledoval v několika souhláskových skupeních:

I. Spojení dvou zubnic na mezislovním předělu a na morfologickém švu, tj. skupení dvou ostrých sykavek (*bej zubů*) a skupení tupé sykavky + afrikáty (*babijce*).

II. Spojení afrikáty + sykavky (*proj ženeš*), a to i v lexikalizovaném spojení pros za nás (*proj za nás*).

III. Spojení dvou závěrových zubnic ve tvarech imperativů *sejte* < sed'te, *bujte* < bud'te a *zaplajte* < zapla'te.

301 a) bez zubů (2214a) — *mapa s. 423*

b) babičce (2214b)

- 1 M a) *bej zubů*
b) *babijce*

2 Zkoumala se disimilace ve skupení dvou sykavek stojících na mezislovním předělu (*bez zubů*) a dvou afrikát na morfologickém švu slova (*babičce*). Zatímco na většině území Čech se skupení tohoto typu vyslovují obvykle splývavě – zvláště při rychlejším tempu řeči – (*babice*), v oblasti jihočeské dochází k disimilaci a první hláska bývá nahrazována hláskou *j* (*bej zubů, babijce*). Mapa je pojata jako pozitivní, jsou na ní zakresleny pouze podoby nářeční.

3 Disimilace je typická pro celou širší oblast jižních Čech.

Podoba *bej zubů* přesahuje z jč. oblasti až na již. Klatovsko s Domažlickem, na jižní okraj nářečí střč., do centrální a jižní části nářečí čm. a na Znojemsko.

Disimilace typu *babijce* má poněkud menší rozsah. V porovnání s typem *bej zubů* nezahrnuje celé území jč. nářečí – nevyskytuje se na Sušicku a Příbramsku.

Obě disimilované podoby se ojedinele užívají i na Novoměstsku. Udržují se také v mluvě většiny měst ležících v areálech jejich výskytu, spojení *bej zubů* je doloženo rovněž z městské mluvy Ledče nad Sázavou.

4 —

5 a) *bej sebe* Ru 3

b) *f Pejce, v Pečce* Ru 4

Bá

302 a) proč ženeš (2218) — *mapa s. 423*

b) pros za nás (2215)

přes řeku (2217)

- 1 M a) *proj ženeš* (též 304, 607, 646, 652, 654)
b) *proj za nás*

2 Na mapě jsou zakresleny dva areály postihující výsledky nářeční disimilace sykavek, a to jednak na styku afrikáty a sykavky (*proj ženeš*), jednak v ustáleném spojení *proj za nás, pros za nás*.

3 Spojení *proj ženeš* se užívá téměř všude v jižní části jzč. nářečí, s výjimkou sz. cípu jč. oblasti a jejích drobnějších okrajových úseků. Vymezený jč. region přesahuje nejvýrazněji na východě, do přechod. nář. čes.-mor., odkud místy zasahuje do nář. střm.; drobné přesahy byly zachyceny i v nář. střč. a v oblasti zč.